

Harangi László

ÖT NAP A FINN LAPPFÖLDÖN¹

Jó egynapig utaztam észak felé egy finn fekete vonaton húsvétra hazatérő munkásokkal. A hangulat az „abszolút vodkától” egyre magasabbra hágott. Feltűnt a magányos utas, egyedül ülve, hallgatagon. Végre megtudták, hogy magyar vagyok. „Oh, teme olet unkaralainan”. Én lettem a kupé központi figurája. Etettek, itattak, nem tudták hogyan járjanak kedvemre. Észre sem vettem, hogy egyre hidegebb lett, és ugyancsak fel kellett vennem a Tamperében, Jukkától (Jóskától) kapott halina-csizmát és rókaszőr kucsmát. A rovaniemi állomáson már várt Heikki Vaattovaara, a rovaniemi népfőiskola igazgatója. Az ő vendégszeretetét élveztem öt napon át, hamarosan jó barátok lettünk, népes családjával együtt. (Mj.: ez a barátság aztán évtizedekig folytatódott, mígnem a természet örök törvényei szerint el nem kellett válnunk egymástól. Kari, a kollégám fia, mint neves középkorú lantművész a legutóbbi években látogatott meg feleségével együtt mostani otthonomban Budakalászon. Mind a ketten elég jól beszélnek magyarul. A finnek rokonként szeretik a magyarokat. H. L.) Rovaniemiben és környékén tett látogatás nemcsak kellemes, személyes élményekkel járt, mert közelebb kerülhettem a finn családok mindennapi életéhez, hanem azért is érdekes és hasznos volt, mert megismerhettem e nagy kiterjedésű, ritkán lakott, zord éghajlatú ország rész magas színvonalú oktatási, jól szervezett felnőttoktatási rendszerét.

A finn kormány sokat tesz Lappföld gazdasági, társadalmi, kulturális felzárkóztatásáért. A finn Lappföld, mint közigazgatási egység, az ország egyharmadát alkotja, területe 305.474 km², tehát háromszor akkora, mint Magyarország, lakossága 221 ezer fő, alig több mint Finnország lakosságának 5 százaléka. A megyeszékhely a 30 ezer lakosú Rovaniemi. A települések a folyók mentén, de

még inkább a tavak partján helyezkednek el, 200-300 lakosú nyitott települések, 20-30 ház halmazai, hasonlatosak a mi Őrségünkhöz. Van néhány nagyközség, ezek a járási székhelyek. A települések közötti távolság 20-25 kilométer. A lakosság 40-50 százalékban a mezőgazdaságban, főképpen az állattenyésztésben és az erdőgazdaságban dolgozik. A „Lappföld” hagyományos elnevezés, úgy mint nálunk a Kiskunság, ahol már nem laknak kunok. A lappok, samik (ejtsd számik) a régió északi részén élnek, számuk 2500 fő. Rénszarvas-tenyésztéssel, halászállattal foglalkoznak, valamennyien letelepedtek és aktív tagjai a finn társadalomnak, a helyi közösségeknek. Nyelvüket, hagyományait, szokásaikat megőrizték, és az átlag falun élő finnek civilizációs viszonyainak megfelelően élnek. A lapp romantika már a múlté, télen nem kutycsánál, hanem motoros szánkóval közlekednek. Főfoglalkozásuk a rénszarvas-tenyésztés.

Iskolahálózat és könyvtárak

Az iskolahálózat a szétszórt települések és a nagy távolságok ellenére a finn Lappföldön fejlett. *A kilenc osztályos általános iskola bevezetése előbbre tart, mint az ország többi részén.* Minden községben van alacsony csoportlétszámú négy osztályos alsó tagozatos elemi iskola, amelyet a gyerekek gyalog megközelíthetnek. A nagyobb távolságokban lévő felső tagozatos iskolákba iskolabusz viszi a gyerekeket, s akik így sem tudnak beutazni, kollégiumokban laknak. Minden nagyobb településen van *fiókkönyvtár* (pld. a rovaniemi járásban 43 db.). A távolabbi házcsoportok könyvellátása a közeli alsó tagozatos iskolán keresztül történik vagy magánháznaknál elhelyezett 50-100 kötetes könyvcsomagok segítségével. Könyvszállítás céljára a járási könyvtárak saját gépkocsival rendelkeznek, de kölcsönző bibliobuszok fenntartása a nagy távolságok és a kedvezőtlen éghajlati viszonyok miatt nem célszerű. Televíziója, rádiója minden családnak van, s a televízió főadójának közvetítőláncjai ki vannak építve. (Megj.: jelenleg majdnem minden házban van internet. H. L. 2010)

¹ Másodközlés. In *Felnőttoktatás, népművelőképzés Finnországban, Svédországban, Angliában. Három hónapos UNESCO tanulmányút.* Népművelési Intézet. 1974. 131 p. (soksz); Népművelés külföldön: Svédországban, Finnországban, Angliában. *Népművelés*, 1975. 3. sz. 18-21; 4. sz. 16-18; Felnőttoktatás Finnországban, Svédországban, Angliában. *Módszertani Műhely*, TIT 1981/1:59-86. / Szemelvények/ (1974. április 12-17.)

Művelődési otthonok, ismeretterjesztés, regionális könyvtár és lappkutató központ

A lappföldi régióban a felnőttoktatási intézményekkel való ellátottság eléri vagy meghaladja az országos szintet /5 népfőiskola, 17 (!) művelődési otthon/. Az 1972–73. tanévben az 1384 tanfolyamnak 16.766 hallgatója volt. Legnépszerűbbek a közhasznú és szakmai tanfolyamok, a keep fit tanfolyamok voltak, azután következnek sorrendben a nyelvtanfolyamok, művészeti csoportok, legvégül pedig vannak a társadalmi és tudományos kérdésekkel foglalkozó képzések. A községekben a tanfolyamokat az *iskolákban* és a *magánházaknál* tartják. A jelentősebb rendezvényekre a távoli települések lakóit *különbusszal* szállítják a járási székhelyekre, melynek költségeit az önkormányzat fizeti. A művelődési otthonok körzeti feladatokat is ellátnak, a tanfolyamok előadóirol ők gondoskodnak. Az előadók a központok különböző szervezeteinek szakemberei, akik ezt a feladatukat óradíjasként látják el, és saját gépkocsijaikkal közlekednek. A nagy kiterjedésű régió kulturális központja Rovaniemi. Legnagyobb büszkesége az *Alvar Aalto által tervezett, nagyméretű, impozáns, modern könyvtára*. A beiratkozott olvasók száma 10.438 fiatal és felnőtt, a lakosságnak több mint 30%-a. Ottlétem idején a könyvtár mindig nagyon népes volt. A könyvtár bemutató csarnokában folyamatosan rendeznek állandó és időszakos kiállításokat, amelyek igen látogatottak (pld. gyermekrajz, madártani, közetani, irodalmi, képzőművészeti, amatőrírók kiállítása, stb.). A maga nemében egyetlen a világon a könyvtár *Lapptudományi Kutató Központja*, amely az arktikus régióban élő lappok (samik) kultúrájának, szellemi és anyagi kultúrájának levéltári és dokumentum-gyűjteménye. Az intézmény valójában három részlegből áll. A *Laponica Collection* a lappok történetével és mai életével kapcsolatos bárhol, bármely nyelven megjelenő cikkeket, tanulmányokat, könyveket tartalmazza, összesen mintegy 100.000 tételt. A második osztály a „Sami Library”, amely a lapp nyelvű prózai és verses irodalmi és drámai műveket tartalmazza, amely 8.000 művet foglal magába. A harmadik részleg az úgynevezett Laponica Hall, amely valójában egy tudományos és attraktív lapp képzőművészeti, népművészeti és néprajzi kiállítási csarnok a hozzákapcsolódó helyiségekkel, feldolgozó stúdiókkal, raktárakkal.

Művészeti intézmények

A város – a mi szolnoki vagy kaposvári színházainkhoz hasonló méretű – új, architekturális szempontból is kiemelkedő színházépületét, a „*Lappia House*”-t szintén Alvar Aalto (1898–1976) külföldön is elismert, iskolateremtő építőművész tervezte. Az állandó társulatnak 20 főhivatású színművész és 100 amatőr művész (!) tagja van. Négy, egész estét betöltő nagyelőadást tartanak egy héten az „anyaépületben”, a többi napokon pedig mikrobuszokon utazva kamaraelőadásokkal, irodalmi színpadi összeállításokkal tájolóznak a mi Dunántúlnunk nagyságú területen, Lappföld kisebb-nagyobb településein. Egy színházi évadban több premiert is bemutatnak a hazai és nemzetközi drámairodalomból, főképpen olyanokat, amelyek közel állnak az északi népek mentalitásához, szelemiségéhez (Ibsen, Strindberg, Lennart Vallén, etc).

A város amatőr művészeti élete széles körű, a kezdő csoportoktól a félamatőrizmuszig terjed. A fiatalok és idősek iskolán kívüli művészeti nevelését három különépületben működő, szakképzett tanári karral rendelkező, művészetoktatási intézményhálózat szolgálja. A szintén új építésű zeneiskola a „*Lapland College of Music*” (amellett, hogy az alap- és középfokú iskolákban is van zenei tagozat) alap-, közép- és felsőfokú zenei képzést nyújt. Az intézményben a különböző tagozatokon 60 zenetanár tanít, a hallgatók létszáma mintegy 400 gyerek, fiatal és felnőtt. A zeneiskola tanáraiból alakult vonósnégyes országos hírű. Az iskola jó hírét bizonyítja, hogy vendéglátóm fia Kari Vattovaara nemcsak tehetségének, hanem az iskolában szerzett tudásának is köszönheti, hogy neves lantművész lett. A táncművészeti iskolában „*The Dance Art Institute*”-ban, ahol néptáncot, klasszikus táncot és modern táncot oktatnak, 300 hallgató tanul, míg a város „*Vizuális Művészetek Iskolájának*” stúdióiban mintegy 180-an vesznek részt. Mindhárom iskolának fontos célja a művészeti előképzés.

A város 30 ezer lakosából, beleértve a csecsemőket és a magatehetetlen betegeket is, mintegy ezer ember vesz részt művészeti csoportokban. Van három amatőr írócsoport, a több részlegből álló Rovala színjátszó együttes, grafikai, festő és rajz szakosztály, filmművészeti kör, fotó klub. Az iskolákban, művelődési intézményekben, társadalmi szervezetekben mintegy 60 ifjúsági és gyermek-klub működik. A legáltalánosabb aktivitásforma az ifjúsági közös-

ségekben a játék és a testnevelés. Rovaniemiben minden évben nyári szabadegyetemet rendeznek a finnül tanuló külföldiek számára.

A népfőiskola

A *népfőiskola* két egyemeletes épületből áll, nem messze a város központjától. Az intézmény a Rovala keresztyén-szociális settlement szervezethez tartozik, melynek Rovaniemiben külön irodája és lapja van. A főiskola 270 ezer márka állami támogatást kap évente, ezen kívül a város 20 ezer márkával árul hozzá a költségekhez. Kis népfőiskola. A hallgatók létszáma 74; ebből első éves 46, másod éves 15 fő és az egyéves szociális munkás tagozatra jár 13 fiatal. Az első két évfolyamon vizsgatárgyak a filozófia, történelem, művészettörténet, szociálpolitika, szociológia, ifjúságpolitika, irodalom, pedagógia, pszichológia, szociálpszichológia, matematika, s lehet tanulni angol és svéd nyelvet, valamint testnevelést. Ez a két évfolyam tulajdonképpen középiskolai végzettséget nyújt. A szociális munkás tagozaton, amelynek hallgatói ifjúsági és gyermekvédelmi felelősök lesznek, főtantárgyak a csoportlélektan, társadalompolitika, kriminológia, közegészségügy stb. A hallgatók átlagéletkora itt is 20-22 év, valamennyien rendelkeznek a 9 osztályos iskolai végzettséggel, javarészt fizikai dolgozók gyermekei, akik az általános iskola elvégzése után nem tanultak tovább. Sok közöttük a falusi fiatal is, akik így akarnak középiskolai végzettséghez jutni. Nyáron a népfőiskolán egyhetes ifjúsági, irodalmi, könnyűzenei és képzőművészeti úgynevezett rövid tanfolyamok vannak. A tantestület az igazgatóból és egy ötfős tantestületből áll. A hallgatók teljes ellátást kapnak, de csak egy részük lakik az iskola kollégiumában, a többiek a városban. Az intézmény el látva egy 16 személyes nyelvoktató laboratóriummal is.

A művelődési központ

A *rovaniemi lapp művelődési központ* szintén a Rovala intézménye. Hasonló objektum, mint a népfőiskola, annak ikerintézménye, éppen úgy, mint az orivesi népfőiskola és az orivesi művelődési ház, ki egészítik egymás munkáját. A központ az államtól 300.000, a várostól 70 ezer márka támogatást kap a helyi és a körzeti feladatok ellátására. A népfőiskola és a művelődési ház között tulajdonképpen éles határvonal nincsen, tanfolyamaikat egymás helyisége-

iben tartják. A művelődési ház jelentős mértékben körzeti feladatokat lát el, 162 tanfolyamából 90 a városi, 72 a vidéki kihelyezett kurzus, 50-60 kilométeres sugarú körzetben, a 3 ezer hallgató aránya is így oszlik meg a központ és a kihelyezett tanfolyamok között. *Mindez azt mutatja, hogy a finn felnőttoktatás-politikában fontos cél a hátrányos helyzetű területek ellátása a központból kihelyezett rendezvényekkel, annak minden szolgáltatásával.*

Legnépszerűbbek, itt is, mint mindenhol, a gyakorlati jellegű tanfolyamok (fémmelegmunkálás, bútorkészítés, ruhakészítés, szövés, könyvkötészet, gép- és gyorsírás stb.), amelyet bizonyos tekintetben a *szolgáltatási önellátás motívuma* magyaráz. A másik irány az idegennyelv-oktatás széles spektruma, amelynek hátterében az *ország köztes helyzete magyaráz kelet és nyugat között*, még az ország északi régióiban is, amely szoros kapcsolatot tart a külvilággal /lásd 23 angol, 10 svéd, 5 francia, 5 olasz, 4 német, 4 orosz (!) 2 spanyol, 1 finn, 1 eszperantó és 1 lapp tanfolyam/. A tanulók középkorúak, kétharmaduk nő. A tanfolyami foglalkozásokat vidéken iskolai tantermekben, családoknál tartják. *Finnországban a családban, az otthonban helye van a kultúrának, a művelődésnek, és nyitottak a nyilvánosság felé.* Az idegent is szívesen befogadják, leginkább a messze délen élő rokonaikat, a magyarokat. Ezt lehetővé teszik fejlett lakáskultúrájuk is. A központ több mint 100 oktatót és 40 előadót foglalkoztat szerződéses alapon, mint óradíjasokat a város különböző intézményeiből.

Ezt a szerteágazó tartalmi és szervezői munkát az igazgató és két főállású tanár irányítja, sokszor ők maguk az előadók. A hatókörzetükbe tartozó 20 ezer ember közül mintegy 12 ezer fiatal és idősebb ember, férfi és nő vesz részt tanfolyamaikon, és igényli a felnőttkori tanuláshoz ezt a formáját, ami figyelemre méltó eredménynek. Legnagyobb gondjuk a nagy távolságok leküzdése, a helyiséggondok és a szakemberhiány, a meglévők túlterheltsége. Télen a hallgatók gyakran sítálpakon, motoros szánkókon közelítik meg az iskolákat, ahol a foglalkozásokat tartják. Mindez a mi tanyai népművelésünkre emlékeztet.

Életviszonyok

Az egyik napon finn barátaim egy kis faluba is elvittek, ahol érzékletes képet kaphattam a távoli

települések életviszonyairól, művelődési helyzetéről. A lakásviszonyok, mind tágasságban, mind kényelemben magas színvonalúak, urbanizáltak. A művelődés hozzáférhetősége a televízióra, rádióra, könyvekre, folyóiratokra épül (mj.: napjainkban át-törést jelent az Internet). Ezt teszi teljessé a „házhoz szállított” kulturális ellátás a közművelődési intézmények segítségével. A fiatalabb és középkorú emberek életmódja, mentalitása a finn átlagállampolgár szellemi és anyagi színvonalával, európaiságával egyenlő. Ugyanakkor megfigyelhető a fiatalok és az idősek közötti meglehetősen nagy műveltségi és mentalitásbeli különbség, amely az 50-60-as években bekövetkezett igen gyors technikai, anyagi és kulturális fejlődéssel magyarázható. Ehhez az idősebb generáció már nem tudott annyira adaptálódni, mint a fiatalabbak. Vendéglátó kollégám megmutatta azt a szerény, tradicionális paraszt faházat, ahol szülei laktak és ő gyerekeskedett. Azóta az élet nagyot változott Finnországban, különösen északon, talán nagyobb, mint más országban. (Mj.: Azóta a fejlődés még inkább felgyorsult és Finnország, benne Lappföld, Európa élvonalába került. 2010. H.L.)

Irodalom

Provincial University of Lapland Enhancing Human Capital and Supporting Innovation in a Sparsely Populated Remote Region: <http://www.oecd.org/dataoecd/24/61/39553013.pdf>

Arctic Centre – Arktinen Keskus: <http://www.arcticcentre.org/InEnglis/Contacts.iw3>

Distance Learning Network in Finnish Lapland: <http://www.startlap.hu/web/?page=1c=adult+education+in+Lapland>

Lapland Vocational College : <http://www.lav.fi/?depid=11878>

Rovaniemen kansalaisopisto (Rovaniemi népfőiskola): <http://www.rovala.fi/pages/fi/rovaniemen-kansalaisopisto.php>